

STORTINGET

Innst. 188 S

(2017–2018)

Innstilling til Stortinget
fra justiskomiteen

Dokument 8:96 S (2017–2018)

Innstilling fra justiskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Petter Eide, Kari Elisabeth Kaski, Nicholas Wilkinson og Karin Andersen om endringer i straffeloven med sikte på at voldtekt blir definert som seksuell omgang uten oppriktig samtykke

Til Stortinget

Bakgrunn

Stortingsrepresentantene Petter Eide, Kari Elisabeth Kaski, Nicholas Wilkinson og Karin Andersen fremmet 19. desember 2017 følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med et forslag om hvordan straffeloven kan endres med sikte på at voldtekt blir definert som seksuell omgang uten oppriktig samtykke, og i tråd med internasjonale konvensjoner.»

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Jan Bøhler, lederen Lene Vågslid og Maria Aasen-Svensrud, fra Høyre, Guro Angell Gimse, Sigurd Hille og Frida Melvær, fra Fremskrittspartiet, Liv Gustavsen og Solveig Horne, fra Senterpartiet, Geir Inge Lien og Emilie Enger Mehl, og fra Sosialistisk Venstreparti, Petter Eide, vil vise til at forslagsstillerne foreslår å be regjeringen komme tilbake til Stortinget med et forslag om

hvordan straffeloven kan endres med sikte på at voldtekt blir definert som seksuell omgang uten oppriktig samtykke, og i tråd med internasjonale konvensjoner.

Komiteen registrerer at forslagsstillerne mener at eksisterende straffelov bør endres slik at loven definerer at all seksuell kontakt skal være frivillig.

Komiteen deler forslagsstillerne beskrivelse av at voldtekt mot kvinner er et av de største problemene for reell likestilling. Komiteen vil vise til at i Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress' (NKVTS) undersøkelse fra 2014 har én av ti norske kvinner vært utsatt for voldtekt i løpet av livet, nesten halvparten av disse før fylte 18 år. Komiteen er kjent med at det er få som anmelder voldtekt, og deler forslagsstillerne syn på at mye kan skyldes at henlegelsesgraden for slike anmeldelser er svært høy – 80 pst.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Fremskrittspartiet viser til at det er et felles politisk ønske å bekjempe ufrivillig seksuell omgang. Disse medlemmer mener imidlertid at forslaget her treffer feil, og at det ikke vil ha noen betydelig effekt. Dagens voldtektsbestemmelse angir ulike tilfeller av seksuell omgang hvor samtykke ikke foreligger, men den er ikke uttømmende. Dessuten må den sees i sammenheng med straffeloven § 297 om seksuell handling uten samtykke, § 295 om misbruk av overmaktsforhold mv. og § 296 om seksuell omgang med innsatte mv. i institusjon. Disse medlemmer mener derfor at dagens lovverk i praksis dekker de tilfellene man ønsker å ramme av ufrivillig seksuell omgang.

Disse medlemmer viser til at spørsmålet om manglende samtykke bør settes som vilkår i voldtektsbestemmelsen som tidligere har vært utredet og sendt på høring. I 2013 ble det foreslått at bestemmelsen skul-

le få en ny bokstav d) som sa at også den som «på annen måte har seksuell omgang med noen som ikke har samtykket i det» skulle rammes. I høringen uttalte både Riksadvokaten og Advokatforeningen at det ikke syntes å være et presserende praktisk behov for å endre bestemmelsen. Disse medlemmer støtter seg til dette.

Disse medlemmer vil også vise til at det ikke er lett å angi innholdet i samtykkebegrepet. I noen tilfeller vil bedømmelsen i grensetilfeller kunne lede til en vurdering av atferden opp mot kulturelle og moralske normer fremfor en faktisk vurdering av straffverdigheten og den onde vilje som er ment å straffes.

Disse medlemmer viser til at problemet ikke er mangler ved dagens hjemler, men ofte er det et uoversiktlig bevisbilde som gjør det vanskelig å fastslå skyld. Disse medlemmer mener derfor at det er andre faktorer som er mer avgjørende i arbeidet for å motarbeide og pådømme flere voldtekter. Eksempelvis kan politiets etterforskning bli bedre med tanke på sikring av ferskest mulig bevis. Det kan også tenkes at høye minstestrafte gjør terskelen for pådømmelse for høy, slik at mange saker ender med frifinnelse fremfor en dom som kan virke for streng. Disse medlemmer er i tillegg bekymret for at forslaget vil gi voldtektsbestemmelsen et for vidt omfang, slik at grensene for hva som faktisk må regnes som en voldtekt, blir flyttet, og at vi får utilsiktede pådømmelser.

Disse medlemmer mener forslaget om å presisere gjeldende lovverk uten å endre gjeldende rett er et slag i luften. Dersom formålet ikke er å endre gjeldende rett, har disse medlemmer problemer med å se hvorfor voldtektsbestemmelsen skal endres eller presiseres. Disse medlemmer mener lovgiver skal være varsom med å endre straffebestemmelser når formålet ikke er å endre gjeldende rett. Straffelovgivningen er ikke en arena for å utøve symbolpolitikk. I tillegg er det en fare for at endringer og justeringer i en straffebestemmelse kan lede til utilsiktede konsekvenser og nye fortolkninger som ikke har vært lovgivers intensjon. Disse medlemmer minner igjen om at dagens voldtektsbestemmelse må sees i sammenheng særlig med § 297 om seksuell handling uten samtykke. Det er adgang til å benytte denne bestemmelsen i de tilfeller man ikke kan konstatere skyld etter voldtektsbestemmelsen.

Disse medlemmer mener derfor at forslaget er feil medisin på et problem vi alle ønsker å bekjempe.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til at det etter gjeldende rett allerede er et forbud mot seksuell omgang uten samtykke i tråd med internasjonale konvensjoner. Dette følger blant annet av vurderingene gjort av departementet i Prop. 66 S (2016–2017) Samtykke til ratifikasjon av Europarådets konvensjon av 11. mai 2011 om forebygging og bekjempelse av vold

mot kvinner og vold i nære relasjoner, som Stortinget har sluttet seg til, og av brev fra statsråden til komiteen av 30. januar 2018 (vedlagt), hvor statsråden skriver følgende:

«Når Norge i straffeloven § 291 har valgt å definere voldtekt gjennom en oppstilling av ulike samtykkeute-lukkende omstendigheter, er det derfor i samsvar med kravene som konvensjonen stiller.»

Disse medlemmer viser til at konvensjonens artikkel 36, som anses oppfylt av norsk rett, lyder som følger:

- «Artikkel 36 - Seksualisert vold, herunder voldtekt
- 1 Partene skal ved lovgivning eller på annen måte treffe de tiltak som er nødvendige for å sikre kriminalisering av følgende forsettlig atferd:
 - a vaginal, anal eller oral penetrering av seksuell art av en annens kropp uten samtykke, med enhver kroppsdel eller gjenstand,
 - b andre handlinger av seksuell art mot en person uten samtykke,
 - c å bevirke at en annen utfører handlinger av seksuell art mot en tredjeperson uten samtykke.
 - 2 Et samtykke må gis frivillig, som et resultat av vedkommende persons frie vilje, sett i lys av forholdene omkring hendelsen.
 - 3 Partene skal ved lovgivning eller på annen måte treffe de tiltak som er nødvendige for å sikre at bestemmelsene i nr. 1 også gjelder en handling som begås mot den som i henhold til intern rett er tidligere eller nåværende ektefelle eller partner.»

Disse medlemmer mener det er bra at det tydeliggjøres fra statsrådens side at Norges internasjonale forpliktelser, og dermed også konvensjonens artikkel 36 som er gjengitt ovenfor, er oppfylt i norsk lov, og at statsråden dermed bekrefter at vi allerede har forbud mot seksuell omgang uten samtykke i norsk straffelov, all den tid dette i dag ikke kommer tydelig frem gjennom lovteksten i straffeloven § 291.

Straffeloven § 291 lyder som følger:

- «§ 291. *Voldtekt*
Med fengsel inntil 10 år straffes den som
- a) skaffer seg seksuell omgang ved vold eller truende atferd,
 - b) har seksuell omgang med noen som er bevisstløs eller av andre grunner ute av stand til å motsette seg handlingen, eller
 - c) ved vold eller truende atferd får noen til å ha seksuell omgang med en annen, eller til å utføre handlinger som svarer til seksuell omgang med seg selv.»

Disse medlemmer peker på at den offentlige debatten rundt samtykke har synliggjort et behov for en tydeliggjøring av straffelovens bestemmelse om voldtekt; ikke for å endre rettstilstanden, men for å tydeliggjøre at det i dag er ulovlig med seksuell omgang uten samtykke.

Disse medlemmer ber derfor regjeringen tydeliggjøre straffebestemmelser om voldtekt for å tydeliggjøre det som i dag er gjeldende rett: at det ikke er lov å ha seksuell omgang uten samtykke.

På den bakgrunn fremmer disse medlemmer derfor følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen foreslå en endring som tydeliggjør straffeloven § 291, slik at ordlyden bedre gjenspeiler at seksuell omgang uten samtykke (ufrivillig seksuell omgang) er forbudt. Forslaget skal ikke endre innholdet i gjeldende rett.»

Komiteens medlemmer fra Senterpartiet mener at ordlyden i straffebestemmelsene om seksuallovbrudd er dekkende, og er av prinsipp skeptiske til å endre straffelovgivningen med formål om å sende et signal til befolkningen når det ikke er et problem med innholdet i bestemmelsen i seg selv. Disse medlemmer viser til at forslagsstillerne ønsker å endre ordlyden uten å endre innholdet i gjeldende rett, og vil i denne sammenheng påpeke at en ordlydsendring i verste fall kan gi uforutsette og uheldige utslag. Disse medlemmer vil være fullstendig klare på at det må gjøres tiltak for å bekjempe voldtekt i samfunnet. Anmeldelsesraten er skremmende lav og henleggelsesraten urovekkende høy i disse sakene, og dette er et alvorlig problem for voldtektsfres rettssikkerhet. Disse medlemmer mener imidlertid fokus må være på andre tiltak enn å endre lovgivningen, og vil vise til at det er flere tiltak som kan gjennomføres innenfor politi, domstoler, voldtektsmottak og offeromsorgen. Blant annet ble flere viktige forslag fremmet i Innst. 342 (2016–2017) og Innst. 343 (2016–2017). Disse medlemmer vil trekke frem Riksadvokatens rapport fra 2017, som viser at etterforskningen av voldtektssaker er for dårlig. En stor andel voldtekter skjer også i festsammenheng hvor rus er involvert, og det er i mange saker en krevende bevisituasjon. Disse medlemmer mener det er viktig å rette fokus mot opplæring i holdninger og grensesetting hos barn og unge som et viktig forebyggende tiltak. Disse medlemmer ser frem til at regjeringen legger frem en handlingsplan mot voldtekt, i tråd med vedtaket som Stortinget fattet i 2017.

Disse medlemmer forventer at det utarbeides en forpliktende handlingsplan, slik at denne kan danne et godt grunnlag for videre tiltak i kampen mot voldtekt og overgrep i samfunnet.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til at det både vil ha en viktig symbol-effekt om det blir presisert i loven at ufrivillig sex faktisk er å regne som voldtekt, men at det også vil fjerne eventuell usikkerhet om hvordan loven tolkes i dag. I tillegg bidrar det til å sikre legalitetsprinsippet i strafferetten. På det viset kan en tydeliggjøring sikre at de rettslige vurderingene hos politi og domstoler gjøres på korrekt grunnlag. Det vil også sørge for at personer som er usikre på om de har blitt utsatt for voldtekt, kan forstå hvilke handlinger som er ulovlige ut ifra loven. Dette medlem mener at det kan sørge for flere anmeldelser.

Forslag fra mindretall

Forslag fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen foreslå en endring som tydeliggjør straffeloven § 291, slik at ordlyden bedre gjenspeiler at seksuell omgang uten samtykke (ufrivillig seksuell omgang) er forbudt. Forslaget skal ikke endre innholdet i gjeldende rett.

Komiteens tilråding

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til representantforslaget og råder Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

Dokument 8:96 S (2017–2018) – Representantforslag fra stortingsrepresentantene Petter Eide, Kari Elisabeth Kaski, Nicholas Wilkinson og Karin Andersen om endringer i straffeloven med sikte på at voldtekt blir definert som seksuell omgang uten oppriktig samtykke – vedtas ikke.

Oslo, i justiskomiteen, den 20. mars 2018

Lene Vågslid

leder og ordfører

VEDLEGG**Brev fra Justis- og beredskapsdepartementet v/statsråd Sylvi Listhaug til justiskomiteen, datert 30. januar 2018****Dokument 8:96 S (2017–2018)**

Jeg viser til brev 24. januar 2018, hvor Justiskomiteen ber om en redegjørelse for de tolkninger og vurderinger som ligger til grunn for at departementet regner norsk rett for å oppfylle forpliktelsene etter artikkel 36 i Europarådets konvensjon om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner (Istanbul-konvensjonen).

Konvensjonen artikkel 36 nr. 1 og 2 lyder slik:

- «Article 36 – Sexual violence, including rape
1. Parties shall take the necessary legislative or other measures to ensure that the following intentional conducts are criminalised:
 - a. engaging in non-consensual vaginal, anal or oral penetration of a sexual nature of the body of another person with any bodily part or object;
 - b. engaging in other non-consensual acts of a sexual nature with a person;
 - c. causing another person to engage in non-consensual acts of a sexual nature with a third person.
 2. Consent must be given voluntarily as the result of the person's free will assessed in the context of the surrounding circumstances.»

Bestemmelsen forplikter Norge til å kriminalisere forsettlig seksuelle handlinger uten frivillig samtykke. Den stiller derimot ikke krav til den lovtekniske gjennomføringen av kriminaliseringen. Det er derfor i tråd med konvensjonen å ha straffebestemmelser som i gjerningsbeskrivelsen lister opp ulike samtykkeutelukkende omstendigheter, heller enn å oppstille et generelt vilkår om manglende samtykke. Denne forståelsen bekreftes av den forklarende rapporten til konvensjonen, hvor det i avsnitt 193 på side 33 heter:

«In implementing this provision, Parties to the Convention are required to provide for criminal legislation which encompasses the notion of lack of freely given consent to any of the sexual acts listed in lit.a to lit.c. It is, however, left to the Parties to decide on the specific wording of the legislation and the factors that they consider to preclude freely given consent. Paragraph 2 only specifies that consent must be given voluntarily as the result of the person's free will, as assessed in the context of the surrounding circumstances.»

Denne passusen ble inntatt i den forklarende rapporten nettopp for å understreke at konvensjonspartene står fritt til å velge hvordan de ønsker å utforme gjerningsbeskrivelsen i de aktuelle straffebudene. De kan således selv avgjøre om de ønsker å liste opp ulike samtykkeutelukkende omstendigheter i straffebudet, slik som i straffelovens § 291, eller ved å oppstille et generelt vilkår om manglende samtykke.

Når Norge i straffeloven § 291 har valgt å definere voldtekt gjennom en opplisting av ulike samtykkeutelukkende omstendigheter, er det derfor i samsvar med kravene som konvensjonen stiller. For sammenhengen nevner jeg at straffeloven § 297 setter straff for «den som foretar seksuell handling med noen som ikke har samtykket i det», men uten at dette regnes som voldtekt.

Jeg tilføyer at både Sverige og Danmark, som begge har ratifisert konvensjonen, i sine voldtektsbestemmelser har liknende lovtekniske løsninger som straffeloven § 291. Jeg har merket meg at den svenske regjeringen har foreslått en lovendring som vil medføre at manglende frivillighet blir avgjørende for straffansvaret, men forslaget synes ikke å være begrunnet med noen konvensjonsforpliktelse.